

Ekoplagát po siedmy raz

Medzinárodnú súťažnú prehliadku vydaných plagátov s tematikou ochrany prírody a životného prostredia – **Ekoplagát '96** otvorili už po siedmy raz 8. októbra 1996 v Žiline. Správa Národného parku Malá Fatra ju usporiadala pod gestorstvom Ministerstva životného prostredia SR, v spolupráci s Mestským úradom a Galériou Klasik v Žiline.

Toto podujatie má už svoju tradíciu a meno doma i vo svete. Pri príležitosti Európskeho roku ochrany prírody ENCY '95 pripravila Správa NP Malá Fatra v Gbeľanoch s podporou MŽP SR v Turčianskej galérii v Martine retrospektívnu prehliadku Ekoplagát 1978–1993. Bola výberovým pohľadom do zbierok ekoplagátu v majetku Správy NP Malá Fatra a obzreť sa na 17 rokov existencie medzinárodného trienále i na vývoj ekoplagátu. Zmyslom retrospektívnej výstavy bolo aj zamyslieť sa nad budúcnosťou, nad miestom a významom tejto oblasti výtvarnej tvorby z hľadiska umelcov i celkového kultúrneho kontextu spoločnosti.

To, čo sme zachytili v predchádzajúcom vývine, sa už výraznejšie prejavilo v kolekcii minuloročnej trienálej výstavy. Po kratšom čase na prípravu a pri zmene spoluusporiadateľa (predtým to bola Považská galéria umenia) v stiesnenejších priestorových podmienkach vystavená, kolekcia obsahovala 89 plagátov z 15 krajín od 25 autorov a 14 inštitúcií a organizácií.

Už tento prehľad naznačuje zmenu. Narastá záujem inštitúcií o výstavu a mení sa ich pohľad na plagát. Výraznejšie si začínajú uvedomovať nielen význam obsahu, ale aj hodnoty výtvarného riešenia pri jeho pôsobení.

V posledných rokoch nemalou mierou podnietila nový pohľad na poslanie ekoplagátu v každodennom živote a najbližšom okolí človeka aktivita Centra Naturopa pri Rade Európy v Štrasburgu. Tak, ako to už roky robí i Musée national d'Histoire naturelle v Luxemburgu, či mesto Norimberg, alebo rakúske a lichtenštajnské mestá a severoeurópske krajiny. Kontaktujú sa

s umelcami, ktorí potom vo svojich kompozíciách prinášajú obsahovo zhustený a výtvarne pôsobivý obraz nastolených problémov. Bezprostrednosťou živého a často i úsmevne ladeného prístupu a sveznosťou prednesu oslovujú široké publikum a podnecujú záujem o prírodu ako pútavú a často nepoznanú súčasť nášho života. V práci inštitúcií je rovnako významná systematickosť, cyklickosť a dlhodobosť programu vydávania plagátov.

Do environmentálnej problematiky dnes výrazne vstupujú otázky ľudských vzťahov, ich hodnota, kultúra a etika ako východisko do budúcnosti. V oblasti voľného autorského plagátu sa to prejavuje prepájaním a jednotou umeleckého kréda s ľudským, občianskym a niekedy až politickým postojom. Autori sa vyjadrujú nielen tvorbou, ale aj osobným konaním, ako napríklad švajčiarsky autor Niklaus Troxler. Keď jeho plagát zobrazujúci zofaté krvavé kmene stromov neprijali do kolekcie 30 plagátov od 30 renomovaných svetových autorov pre Summit Zeme v Riu r. 1992, aby neurazil brazílsku vládu, vytvoril iný. Svedomie tvorcu sa však búrilo proti vlastnej zbabelosti. Preto neskôr pôvodný plagát s priateľom vydavateľom neprijali do vlastné náklady a veľa občanov pozitívne reagovalo nielen na plagát, ale aj

na čin jeho autora. Tak sme sa dostali k otázke morálky a zodpovednosti tvorcu tohto druhu grafického umenia, ktoré má veľký vplyv na formovanie myslenia a konania ľudí.

V kolekcii Ekoplagát '96 sa objavila nová podoba i forma, faxovaný plagát. Autor ho nielen vytvára, ale i rozosiela, priamo volí a oslovuje adresáta. Tento typ zastupovali plagáty Hideo Yamashitu z Japonska s témou nukleárných pokusov. Autor v nich pracoval s obrazom čierno-bielej štetecovej lapidárnej kresby a s textom v znakovom písme i v latinke. K rozosieleným plagátom pripájal slovné posolstvo, adresné konkrétne obvinenia a vyjadrenie osobného postoja.

Hodnotu a význam kolekcie Hideo Yamashitu ocenila aj medzinárodná porota výstavy pod vedením predsedu Jana Rajliča st., ktorá autorovi udelila hlavnú cenu. Porota v zložení: Miroslav Cipár, Jan Čeřovský, Dana Doricová, Marián Huba, Joachim Fiedler a Ľubomír Longauer udelila ďalšie ceny takto:

1. cena – Lex Drewinski (Nemecko),
2. cena – El Fantasma de Heredia – Gabriel H. Mateu a Anabela Salem (Argentína),
3. cena – Rastislav Uličný (Slovensko).

Cenu primátora mesta Žilina získal Shin Matsunaga z Japonska.

Osobný a ľudsky zaangažovaný

Rastislav Uličný: Nie je hra ako hra. Plagát, 1995.

postoj autorov sa prejavil aj vo výtvarnej podobe plagátov. Začína sa do nich vracaf kresba a bezprostrednejšie umelecké gesto. Fotografia ustupuje. Konkrétny a kritický duch plagátov ešte zosilňuje ich výraz.

Desiate výročie černo-byľskej katastrofy vyburcovalo vedomie nebezpečenstva, ktoré pre ľudstvo môže znamenať jadrová energia, zneužívanie a ľahostajné zaobchádzanie s ňou. Tejto problematike sa venovali i najmladší účastníci trienále, poslucháči vysokých škôl zo Slovenska a Ukrajiny. Ekologickým témam sa programovo venuje niekoľko umeleckých škôl v bývalej východnej Európe. Vedú poslucháčov nielen k odbornej profesionalite, ale aj k formovaniu ich občianskych posto-

jov. Oživujú tak útlm, ktorý nastal v tvorbe autorského plagátu v týchto krajinách v posledných rokoch.

V kolekcii siedmeho trienále Ekoplagať '96 sme sa stretli s viacerými tvorcami, čo sa tejto tematike venujú už dlhé roky a pravidelne obosielajú výstavu. Svedčí to o tom, že ekológia a životné prostredie sa stávajú súčasťou životného postoja a filozofie umelcov. Ale je to aj dôkazom existencie problémov, ktoré sa opakujú, vznikajú, vracajú sa, a preto treba o nich vždy znovu hovoriť. Av tom je zároveň zmysel i význam medzinárodného trienále Ekoplagať.

Dana Doricová

Architektúra v horských oblastiach

Teka 1/Teka 2 architektury wspólczesnej ziem górskich. Spoločná práca kolektívu pod vedením Tadeusza Przemyslaw Szafera. Vydavateľ: SEZ.ON, Krakov, 1993/1996.

Problematika charakteru stavieb v horských oblastiach súvisí so snahami o väzbu na prostredie (regionalizmus) v architektúre. V poľskom podtatranskom meste Zakopané pôsobí Regionálne pracovisko Krakovskej polytechniky, ktoré sa okrem iného zaoberá aj architektúrou a urbanizmom horských oblastí a tejto tematike sú venované oba zväzky zborníkov.

Prvý zväzok vyšiel ešte r. 1993 (dostal cenu poľského ministra priestorového usporiadania a stavebníctva). Zaujímavé sú v ňom najmä dva príspevky. V jednom z nich, *o genéze tatranskej strechy*, sa T. P. Szafer zamerá na konštrukcie kolíb a salašov. Okrem iného tu prejavuje znepokojenie nad prudkou likvidáciou pastierstva, spojenou s ničením salašov na slovenskej strane Tatier, na území Tatranského národného parku, a vyslovuje potrebu

záchrany ich zvyškov v Západných Tatrách spolu so súbormi na poľskej strane. Druhý je príspevok B. Tondosovej *o drevenej architektúre v Zakopanom*. Toto mesto podľa autorky zohralo osobitnú úlohu v poľskej kultúre, okrem iného aj vo vzťahu k dejinám tamojšej architektúry.

Druhý zväzok, vydaný r. 1996, obsahuje v úvodnej časti úvahu W. Zina *o koreňoch goralskej architektúry*. Osobitný blok je venovaný regionálnej architektúre Podtatranskej oblasti, so zreteľom na jednu z ulíc v Zakopanom. Ďalší blok sa zaoberá *súčasnými trendmi architektonického projektovania*, v ňom zaujmú konkrétne ukážky projektov, rozvíjajúcich tradičnú formu domácej goralskej architektúry, napr. návrhy na domy v Kościelisku. Je tu ďalej štúdia Z. Gađeka *o neotradicionalizme ako prúde v poľskej architektúre na začiatku 90. rokov*. Autor konštatuje stav degradácie, ktorý sa stal už neodvratnou a všeobecnou skutočnosťou. Zanikli pekné dediny a mestečká, dnes ich možno obdivovať už iba na pohľadniciach a v starších knihách. Autor uzatvára: *"ak chceme zachovať kultúrne dedičstvo (...), nemôžeme siahať iba po základných znakoch dnešnej civilizácie, hoci aj z pozitívnych popudov. Nemôžeme ich však ani umelo vylúčiť."* Pripomína, že *"práve modernizmus vytvoril predpoklady na vznik slohu zodpovedajúcemu dobe - nové-*

ho tradicionalizmu." Domáci prúd sa inšpiruje tradičnými formami poľskej architektúry, pretvára a prispôsobuje ich tak, aby zodpovedali dnešným potrebám. Novému tradicionalizmu pomohla aj nepriaznivá ekonomická situácia, pretože stavať z tradičných materiálov tradičnými pracovnými metódami je lacnejšie. Objavujú sa objekty, blízke domácej tradícii, niekedy až v podobe historického citátu. Vznikli originálne diela s pretvorenými domácimi nitkami. K špecifickým črtám poľského neotradicionalizmu autor ráta domáce tvary, úctu k susedstvu, využívanie tradičných materiálov a technológií. Poznomenáva tiež, že v časoch komunistického modernizmu sa nerátalo so vzťahmi k prostrediu.

Publikácia obsahuje aj informácie o činnosti Regionálneho pracoviska Krakovskej polytechniky v Zakopanom a o projektových dielňach a seminároch, zameraných na riešenie priestorov v tomto meste, Tešíne a Čenstochovej (na poslednom sa zúčastnili aj architekti z východného Slovenska). Pripomenúť možno aj informáciu o projektoch pre dedinu Veľká Lipnica na poľskej strane Oravy.

Pomerne dosť materiálov poukazuje na záujem o Slovensko a kontakty s ním. T. P. Szafer v príspevku o historickom urbanizme spišských miest konštatuje, že *"všetky historické mestá a osady Spiša si zasluhujú nazývať sa urbanistickými pamiatkami. Späťstosťou s prostredím a kompozičnými zväzkami medzi sebou tvoria jeden celok, a tak ich treba chápať."* Je tu tiež príspevok o histórii piaristického kolégia v Podolínci, informácia o novostavbe rímsko-katolíckeho kostola v Hórkach pri Žiline a rekonštrukciách domov v historickom jadre Žiliny, v závere sú anotácie kníh **Premeny Žiliny, Námestovo** a v Bratislave vydané učebnice **Architektonická kompozícia**.

"Za ostatných štyridsať rokov... sa Gorali nedali zadusiť..., ostali jedinou etnografickou skupinou s mocnými kultúrnymi zväzkami a hlbokým pocitom identity. Chodiac po uliciach Zakopaného vidíme nové domy, postavené v miestnom slohu. ... Ich forma... neopakuje svetovú módu." Tento citát z poľského časopisu "Tygodnik Podhalanski" z r. 1992 je podnetný aj pre nás.

Igor Thurzo